

**Inventario
do Arquivo Parroquial
da Igrexa de Santiago de Betanzos,
do seu anexo S. Martín de Bravío e das
adscritas Capela de S. Roque
e igrexa conventual de
Santo Domingo**

En memoria de Don Román Bretal Sieira

ALFREDO ERÍAS MARTÍNEZ*

INTRODUCCIÓN

Un día de xullo de 1988, Don Manuel López Castro, administrador parroquial da igrexa de Santiago, e máis eu, coincidimos na importancia de organizar e instalar axeitadamente o arquivo parroquial. A partir desa data, en momentos perdidos, fun entrando no coñecemento da estrutura orgánica e funcional da igrexa desde que ten documentación (comezos do s. XVI) e finalmente estiven en disposición de construír un inventario, referido ás unidades de instalación (caixas, legaxos, libros, ...). Cando empecei, había pouco tempo que morrera, na sacristía desta parroquia (ó lado do arquivo), Don Román Bretal Sieira, arcipreste de Xanrozo e cura-párroco desta igrexa. Foi de repente, debido a un infarto, precisamente o mesmo día en que ía ser obxecto dunha homenaxe popular ó cumprirse as súas bodas de ouro sacerdotais. Era moi boa persoa e a el débolle ademais unha grande axuda en relación coas institucións municipais que dirixo.

Cando rematei, a Don Manuel xuntárase outro sacerdote, Don José Fidalgo Santamariña, a quen xa coñecía por haberme permitido investigar hai tempo no Arquivo Parroquial de San Tirso de Mabegondo onde estaba. Ámbolos dous solucionáronme moitas interrogantes que foron saíndo no decorrer do traballo.

PRINCIPIOS BÁSICOS

No 1577 uniuse o curato de Bravío á igrexa de Santiago de Betanzos, tal como se di no fº 1 do *libro de visitas, inventarios, contas, órdenes e cofradías de Bravío*. Así mesmo, a Capela de San Roque está adscrita á igrexa parroquial de Santiago desde a súa orixe. En canto ó convento de Santo Domingo, hai que dicir que en virtude da Lei desamortizadora do 25 de outubro de 1820 pola que se suprimían as comunidades relixiosas de menos de 25 individuos, disolveríase ó ano seguinte, posto que daquela só tiña 12 dominicos: o convento e os seus bens pasaron a poder do Estado e a igrexa quedou pechada, abríndose logo da petición en tal sentido da Cofradía de Ánimas feita o 2 de xaneiro de 1821. A partir dese tempo, a igrexa de Santo Domingo funcio-

*Alfredo Erias Martínez é arquivista, ..., do Concello de Betanzos.

nou como adscrita á parroquia de Santiago. Isto quere dicir que é coherente englobar todos estes fondos documentais nunha soa estrutura arquivística.

A partir das seccións (PARROQUIA, COFRADÍAS ..., CAPELANÍAS) que se dispoñen dun xeito lóxico cun senso de xerarquía, aplícase un criterio cronolóxico xeral ó cadro.

Aínda que en xeral os libros, sobre todo os rexistros, ordénanse interiormente de maneira cronolóxica, hainos que misturan documentos sen aterse necesariamente a ese criterio. Neste caso datáronse polos documentos máis antigos e máis modernos detectados, independentemente da súa situación.

Outra cuestión a ter en conta era a do deterioro importante dalgúns libros e expedientes, o que aconsellaba utilizar unha caixa de arquivar que servise de protección para todo o arquivo. Isto fíxose adoptando o mesmo tipo de caixa que a que se emprega no Arquivo Municipal de Betanzos.

No desenrolo do inventario, e para maior comprensión, as unidades de instalación (cada unha das caixas do arquivo organizado) sepáranse por unha liña de puntos e as series por unha liña seguida.

Naturalmente, o emprego desta caixa alteraba as unidades de instalación primitivas. Antes cada libro ou legaxo era unha unidade de instalación, coa súa numeración (signatura) específica dentro de cada serie. E agora, cada caixa, que podía conter varias unidades de instalación antigas, debía te-la súa propia signatura, por ser a nova unidade de instalación.

O problema, a efectos do cadro de clasificación, quedou resolto ó fundir o código e a signatura nova no número exterior da caixa, e dentro de cada unha desenrolando o inventario polas antigas unidades de instalación. Deste xeito, o primeiro número corresponde á sección, o segundo á subsección e o terceiro á signatura da nova unidade de instalación (caixa) dentro de cada serie. Finalmente, aínda se recolle outro número máis, esencialmente informativo, que é o que conservan as antigas unidades de instalación, sempre que apareza consignado.

A estrutura a nivel de seccións e subseccións é esta:

1. PARROQUIA

1.1.	VISITAS E CONTAS	1531-1987
1.2.	MORTE	1612-1974
1.3.	BAUTISMO	1612-1979
1.4.	MATRIMONIO	1612-1989
1.5.	FUNDACIÓNS	1643-1958
1.6.	CORRESPONDENCIA, DISPOSICIÓNS SUPERIORES, FORMACIÓN E LITURXIA	1646-1980
1.7.	FIELES	1672-1928
1.8.	ARQUIVO	1832-1907
1.9.	CONFIRMACIÓN	1844-1910??
1.10.	PARROQUIA CASTRENSE	1876-1941
1.11.	PRECEPTO	1906-1912
1.12.	ARCIPRESTAZGO DE XANROZO	1906-1981

2. COFRADÍAS E ASOCIACIÓNS RELIXIOSAS

2.1. COFRADÍA DO CORPUS CHRISTI OU

	ILUSTRE CONGREGACIÓN DO CLERO	1504-1954
2.2.	COFRADÍA DE ÁNIMAS DO CONVENTO DE SANTO DOMINGO	1582-1961
2.3.	COFRADÍAS DIVERSAS	1593-1842
2.4.	COFRADÍA DA MINERVA OU DO SANTÍSIMO SACRAMENTO	1635-1895
2.5.	COFRADÍA DE SAN ANTONIO	1705-1788
2.6.	COFRADÍA DE SANTA BÁRBARA	1744-1770
2.7.	COFRADÍA DA VIRXE DO CARME DA CAPELA DE S. ROQUE	1746-1966
2.8.	COFRADÍA DA VIRXE DO ROSARIO DO CONVENTO DE SANTO DOMINGO	1811-1880
2.9.	COFRADÍA E GREMIO DA SANTÍSIMA TRINIDADE	1815-1840
2.10.	ASOCIACIÓNS RELIXIOSAS	1909-1956
2.11.	ARCHICOFRADÍA DO GLORIOSO APÓSTOLO SANTIAGO	1943-1955

3. CAPELANÍAS

3.1.	CAPELANÍAS EN XERAL	1741-1819
3.2.	CAPELA DE SAN PEDRO E SAN PABLO	1776-1886
3.3.	CAPELA DE SAN XOÁN DO CRISTO	1861-1870

Organizáronse 159 unidades de instalación, o que supón 15,9 m. de estantería.

Para rematar, convén dicir que estamos diante dun arquivo parroquial importante, tanto cuantitativa como cualitativamente, no que as súas series se conservan, en xeral, bastante completas, non sufrindo a devastación que os franceses fixeron na maior parte do Arquivo Municipal da cidade no 1809. Por outra banda, salvo en casos moi concretos, o deterioro do papel non é moi grande. Queda na dúbida, de momento, a posible importancia dos pergameos medievais (algúns de tema musical) que sirven de forro a moitos dos libros...

INVENTARIO

Código e signatures

Unidades de instalación
actuais / Signat. antigas

Series documentais

Anos límite

1. PARROQUIA

1.1. VISITAS E CONTAS

1.1.1.	- Libros de visitas e contas	1531-1572
	- " " "	1556-1606

Código e signaturas

Unidades de instalación
actuais / Signat. antigas

Series documentais

Anos límite

(1) - " " " 1556-1800

1.1.2. - " " " 1609-1667

1.1.3. - " " " 1647-1731

1.1.4. - Libros e espts. de contas de fábrica e inquilinato 1610-1644

1.1.5. - " " " 1616-1662

1.1.6. 4 " " " 1667-1737

1.1.7. - " " " 1667-1815

1.1.8. - " " " 1818-1897

1.1.9. - " " " 1845-1916

1.1.10. - " " " 1930-1984

1.1.11. - " " " 1967-1987

1.1.12. - Libro de visitas, inventarios, contas, órdenes e
cofradías de Bravío 1609-1770

1.1.13. - Apeos e recoñecementos de bens 1851-1884

1.2. MORTE

1.2.1. 1 Libros de defuntos 1612-1679
2 " " " 1680-1718

1.2.2. 3 " " " 1718-1743
4 " " " 1743-1775

1.2.3. 5 " " " 1775-1810

1.2.4. 6 " " " 1810-1830
7 " " " 1830-1845

1.2.5. 8 " " " 1845-1870

(1) Esta unidade de instalación atópase no Arquivo de Betanzos (Municipal e outros) dentro do "Fondo da Igrexa de Santiago". Contén visitas, inventarios e pleitos.

*Código e signaturas*Unidades de instalación
actuais / Signat. antigas

Series documentais

Anos límite

1.2.6.	9	"	"	"	1870-1890
	10	"	"	"	1890-1900

1.2.7.	11	"	"	"	1901-1910
	12	"	"	"	1910-1925

1.2.8.	13	"	"	"	1925-1943
	14	"	"	"	1944-1959

1.2.9.	15	"	"	"	1960-1974
	16	"	"	"	1974-1989

1.3. BAUTISMO

1.3.1.	1	Libros de bautizados			1612-1662
--------	---	----------------------	--	--	-----------

1.3.2.	2	"	"	"	1662-1700
	3	"	"	"	1700-1727

1.3.3.	4	"	"	"	1727-1748
	5	"	"	"	1748-1769

1.3.4.	6	"	"	"	1769-1792
	7	"	"	"	1792-1810

1.3.5.	8	"	"	"	1810-1822
	9	"	"	"	1822-1832

1.3.6.	10	"	"	"	1832-1839
	11	"	"	"	1839-1848

1.3.7.	12	"	"	"	1848-1851
--------	----	---	---	---	-----------

1.3.8.	13	"	"	"	1852-1863
--------	----	---	---	---	-----------

1.3.9.	14	"	"	"	1863-1873
--------	----	---	---	---	-----------

1.3.10.	15	"	"	"	1873-1890
---------	----	---	---	---	-----------

1.3.11.	16	"	"	"	1890-1900
---------	----	---	---	---	-----------

1.3.12.	17	"	"	"	1901-1907
	18	"	"	"	1907-1912

*Código e signaturas*Unidades de instalación
actuais / Signat. antigas

Series documentais

Anos límite

1.3.13. 19 " " " 1912-1919

1.3.14. 20 " " " 1919-1929

1.3.15. 21 " " " 1930-1937

1.3.16. 22 " " " 1938-1954

23 " " " 1954-1960

1.3.17. 24 " " " 1960-1973

1.3.18. 25 " " " 1973-1979

1.3.19. - Minutas de rexistros sacramentais diversos (2) 1770-1846

1.3.20. - Expts., docs. e minutas relativos a bautismos 1787-1911

1.4. MATRIMONIO

1.4.1. 1 Libros de casados 1612-1679

2 " " " 1680-1745

1.4.2. 3 " " " 1746-1789

4 " " " 1790-1810

1.4.3. 5 " " " 1810-1850

6 " " " 1851-1877

1.4.4. 7 " " " 1878-1900

8 " " " 1901-1919

1.4.5. 9 " " " 1919-1937

10 " " " 1938-1954

1.4.6. 11 " " " 1954-1969

12 " " " 1970-1983

1.4.7. - Expts, docs e minutas relativos a matrimonios 1768-1900

1.4.8. Expts. matrimoniais 1774-1791

(2) Están unidas en orixe por anos e refírense a bautizados, casados e mortos, aínda que excepcionalmente tamén a confirmados.

*Código e signaturas*Unidades de instalación
actuais / Signat. antigas

Series documentais

Anos límite

1.4.9. - " " " 1801-1804

1.4.10. - " " " 1807-1852

1.4.11. - " " " 1827-1891

1.4.12. - " " " 1870-1876

1.4.13. - " " " 1877-1879

1.4.14. - " " " 1880-1886

1.4.15. - " " " 1888-1891

1.4.16. - " " " 1892-1896

1.4.17. - " " " 1895-1899

1.4.18. - " " " 1900-1903

1.4.19. - " " " 1904-1907

1.4.20. - " " " 1908-1913

1.4.21. - " " " 1914-1919

1.4.22. - " " " 1920-1925

1.4.23. - " " " 1927-1929

1.4.24. - " " " 1930-1932

1.4.25. - " " " 1933-1941

1.4.26. - " " " 1942-1944

1.4.27. - " " " 1945-1947

1.4.28. - " " " 1947-1949

1.4.29. - " " " 1950-1951

1.4.30. - " " " 1952-1955

*Código e signaturas*Unidades de instalación
actuais / Signat. antigas

Series documentais

Anos límite

1.4.31. - " " " 1956-1958

1.4.32. - " " " 1959-1962

1.4.33. - " " " 1962-1966

1.4.34. - " " " 1966-1969

1.4.35. - " " " 1970-1973

1.4.36. - " " " 1974-1976

1.4.37. - " " " 1977-1980

1.4.38. - " " " 1981-1985

1.4.39. - " " " 1986-1989

1.5. FUNDACIÓNS

1.5.1. - Libros, expts. e docs. relativos a fundacións 1643-1851

1.5.2. - " " " 1664-1769

1.5.3. - " " " 1770-1799

1.5.4. - " " " 1800-1829

1.5.5. - " " " 1830-1854

1.5.6. - " " " 1859-1958

1.6. CORRESPONDENCIA, DISPOSICIÓNS SUPERIORES,
FORMACIÓN E LITURXIA

1.6.1. - Disposicións superiores e docs. afíns 1646-1910

1.6.2. - Expts. e docs. diversos relativos a asuntos litúrxicos 1675-1921

1.6.3. - Correspondencia de entrada e saída 1827-1980

Código e signatures

Unidades de instalación
actuais / Signat. antigas

Series documentais

Anos límite

1.6.4. - Libros de "*conferencias morales*", escolas dominicais,
reunións sacerdotais e catequese 1881-1972

1.6.5. - Libros de veredas e outras órdenes do Arcebispo 1825-1859
- " " " 1825-1917

1.6.6. - Libros de actas da Xunta do Apostolado da Oración 1952-1967

1.7. FIELES

1.7.1. - Expts. relativos a "expósitos" 1672-1838

1.7.2. - Expts. e docs. diversos relativos a cemiterios
e cárcere 1787-1918

1.7.3. - Padróns de almas e documentos afíns 1881
- " " " 1890
- " " " 1897-1900

1.7.4. - " " " 1900 (?)
- " " " 1907
- " " " 1910 (?)

1.7.5. - " " " 1916
- " " " 1928

1.8. ARQUIVO

1.8.1. - Libro índice de nacementos, matrimonios
e defuncións 1832-1907

1.9. CONFIRMACIÓN

1.9.1. - Libros de confirmados 1844-1910

1.10. PARROQUIA CASTRENSE

1.10.1. - Docs. diversos relativos á Parroquia Castrense 1876-1941

*Código e signaturas*Unidades de instalación
actuais / Signat. antigas

Series documentais

Anos límite

1.11. PRECEPTO

1.11.1.	-	Libros rexistro do Precepto Pascual	1906-1908
-	"	"	1909-1912

1.12. ARCIPRESTAZGO DE XANROZO

1.12.1.	-	Libros de contas e expts. e docs. diversos	1906-1981
---------	---	--	-----------

2. COFRADÍAS**2.1. COFRADÍA DO CORPUS CHRISTI OU
ILUSTRE CONGREGACIÓN DO CLERO**

-	Libros de fundacións (3)	1504-1766
---	--------------------------	-----------

2.1.1.	1	"	"	"	1539-1691
	4	"	"	"	1701-1804

2.1.2.	-	"	"	"	1703 ...
--------	---	---	---	---	----------

2.1.3.	1	Libros de foros			1550-1609
	2	"	"	"	1636-1679
	5	"	"	"	1731-1736

2.1.4.	6	"	"	"	1740-1766
--------	---	---	---	---	-----------

2.1.5.	1	Libros de visitas e contas	1558-1837
--------	---	----------------------------	-----------

2.1.6.	-	"	"	"	1591-1713
--------	---	---	---	---	-----------

2.1.7.	-	"	"	"	1663-1769
--------	---	---	---	---	-----------

2.1.8.	1	Libros de censos	1586-1641
	3	" " "	1660-1677
	5	" " "	1604-1777

(3) Esta unidade de instalación atópase no Arquivo de Betanzos (Municipal e outros) dentro do "Fondo da Igrexa de Santiago".

Código e signaturas

Unidades de instalación
actuais / Signat. antigas

Series documentais

Anos límite

1 Libros de cabildos (4) 1591-1664

2.1.9. 2 " " " 1664-1690

2.1.10. 3 " " " 1691-1725

2.1.11. 4 " " " 1725-1742

5 " " " (5) 1742-1798

6 " " " 1798-1932

2.1.12. Libros de "escrituras sinadas" ou de "pertenencias" (6) 1539-1746

2.1.13. - " " " 1567-1718

2.1.14. - " " " (6) 1592-1633

2.1.15. - " " " 1592-1748

2.1.16. - " " " 1609-1763

2.1.17. - " " " 1618-1766

2.1.18. - " " " 1652-1820

2.1.19. 1 Libros de apeos e bens 1606-1613

2.1.20. 1 Libros de contas 1613-1666

2.1.21. 2 " " " 1667-1694

2.1.22. 3 " " " 1694-1730

2.1.23. 4 " " " 1723-1745

2.1.24. - " " " 1851-1917

2.1.25. - " " " 1894-1954

(4) Este libro atópase no Arquivo de Betanzos (Municipal e outros) dentro do "Fondo da Igrexa de Santiago".

(5) Este libro atópase no Arquivo de Betanzos (Municipal e outros) dentro do "Fondo da Igrexa de Santiago".

(6) Inclúe o chamado "Libro Viejo".

Código e signaturas

Unidades de instalación
actuais / Signat. antigas

Series documentais

Anos límite

2.1.26.	1	Libros cobradores de rendas	1721 ...
2.1.27.	-	Inventarios de "papeles" da Cofradía (7)	1739-1913

2.2. COFRADÍA DE ÁNIMAS DO CONVENTO DE SANTO DOMINGO

2.2.1.	-	Apeos e escrituras de bens	1582-1716
--------	---	----------------------------	-----------

2.2.2.	-	" " "	1709-1727
--------	---	-------	-----------

2.2.3.	-	" " "	1725-1929
--------	---	-------	-----------

2.2.4.	-	Libros e expts. de contas	1645-1837
--------	---	---------------------------	-----------

2.2.5.	-	" " "	1757-1816
--------	---	-------	-----------

2.2.6.	-	" " "	1811-1853
--------	---	-------	-----------

2.2.7.	-	" " "	1834-1858
--------	---	-------	-----------

2.2.8.	-	" " "	1860-1892
--------	---	-------	-----------

2.2.9.	-	" " "	1892-1961
--------	---	-------	-----------

2.2.10.	-	Libros rexistro de cofrades	1772-1940
---------	---	-----------------------------	-----------

2.2.11.	-	Libros de cabildos	1784-1938
---------	---	--------------------	-----------

2.2.12.	-	Libros e expts. cobradores de rendas	1804-1858
---------	---	--------------------------------------	-----------

2.2.13.	-	Libros rexistro de misas	1860-1866
---------	---	--------------------------	-----------

(7) Inclúese aquí un manuscrito coas "Constituciones y ordenanzas" da Cofradía dos Clérigos de 1824.

*Código e signaturas*Unidades de instalación
actuais / Signat. antigas

Series documentais

Anos límite

2.3. COFRADÍAS DIVERSAS

2.3.1. - Libros e docs. relativos a diversas cofradías (8) 1593-1842

**2.4. COFRADÍA DA MINERVA OU
DO SANTÍSIMO SACRAMENTO (9)**

2.4.1. Expts. e docs diversos 1635-1895

2.5. COFRADÍA DE SAN ANTONIO

2.5.1. - Libros de contas 1705-1788

2.6. COFRADÍA DE SANTA BÁRBARA2.6.1. - Libro de "*constituciones*" 1744-1770**2.7. COFRADÍA DA VIRXE DO CARME DA CAPELA
DE SAN ROQUE**

2.7.1. - Libros de cabildos e docs. afíns 1746-1966

2.7.2. - Inventarios de bens e libros de contas 1821-1897

**2.8. COFRADÍA DA VIRXE DO ROSARIO DO
CONVENTO DE SANTO DOMINGO**

2.8.1. - Libros cobradores de rendas e pensións 1811-1880

2.8.2. - Libros de cabildos e relacións de cofrades 1819-1862

(8) Contén:

-Libro de constitucións da Cofradía de Santa Lucía (1593).

-Docs. relativos á Cofradía de San Miguel da igrexa de Santa María do Azougue (1708-1797).

-Relacións de cofradías e outros "*establecimientos*" da igrexa de S. Martín de Bravío (1807-1842).

-Docs. relativos á "Cofradía del Niño Dios" da igrexa de Santo Domingo (1842).

(9) Estaba adscrita á Fábrica da igrexa de Santiago.

Código e signaturas

Unidades de instalación
actuais / Signat. antigas

Series documentais

Anos límite

2.8.3. - Expts. de contas e inventarios de bens 1837-1862

2.8. COFRADÍA E GREMIO DA SANTÍSIMA TRINIDADE

2.8.1. - Libro cobrador de rendas e pensións 1776-1840

2.9. ASOCIACIÓNS RELIXIOSAS

2.9.1. - Reglamentos e relacións de asociacións relixiosas (10) 1909-1956

2.10. ARCHICOFRADÍA DO GLORIOSO
APÓSTOLO SANTIAGO

2.10.1. - Libros de actas e docs. diversos 1943-1955

3. CAPELANÍAS

3.1. CAPELANÍAS EN XERAL

3.1.1. - Libros de fundacións de capelanías 1741-1762
- " " " " 1778-1819

3.2. CAPELA DE SAN PEDRO E SAN PABLO

3.2.1. - Libros cobradores de rendas 1776-1886

3.3. CAPELA DE SAN XOÁN DO CRISTO

3.3.1. - Libros cobradores de rendas 1861-1870

(10) Aluden os docs. á Asociación do Rosario Perpetuo da igrexa de Santo Domingo e á Asociación de Nosa Señora de Lourdes da igrexa de Santiago.